

Відгук
отримано 25.06.2026.
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.132
доктор наук із соціальних комунікацій
професор Зражевська Н.І.

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.132
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору наук із соціальних комунікацій,
професору
Ніні ЗРАЖЕВСЬКІЙ

ВІДГУК

офіційного опонента Зикун Наталії Іванівни
на дисертацію Бакаєвича Костянтина Олеговича
«Особливості трансформації українських медіа
в сучасному інформаційному просторі»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 061 «Журналістика» (галузь знань 06 – «Журналістика»)

Актуальність теми дослідження. Дисертація К. Бакаєвича «Особливості трансформації українських медіа в сучасному інформаційному просторі» спрямована на розв'язання комплексної проблеми, яка має наукове і практичне значення. Її актуальність визначається тим, що українські медіа сьогодні переживають масштабні зміни під впливом цифрових технологій, суспільних трансформацій та економічних викликів. За останні роки суттєво змінилися способи виробництва, поширення й споживання інформації: цифрові платформи стали основним каналом взаємодії між медіа та аудиторією, що вплинуло на бізнес-моделі медіа та роль журналістики в суспільстві.

Дослідник робить науковий зріз особливого етапу української медійної історії медіа, виокремлює особливості періоду пандемії та повномасштабної війни, коли медіа були змушені адаптуватися до безпрецедентних викликів. Введення в науковий дискурс нових даних, фактів і спостережень дає матеріал для визначення й кваліфікування ключових тенденцій трансформації медіасфери: переходу до платформної моделі функціонування, кризи традиційних джерел фінансування, поширення практик підтримки

медіа з боку аудиторії та зміни суспільних функцій журналістики в умовах війни. З огляду на це дослідження є своєчасним і суспільно значущим, а його результати можуть бути корисними і для розвитку наукових досліджень у сфері соціальних комунікацій, і для практики українських медіа.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота органічно інтегрована в науково-дослідну діяльність Факультету журналістики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зокрема виконується в межах теми «Медіазнавчі студії в науковому та освітньому дискурсах» (держреєстрація № 0120U000064). Напрям, обраний дисертантом для дослідження, відповідає пріоритетам факультету щодо вивчення трансформацій медіасистеми та сучасних комунікаційних практик, а узагальнення й висновки автора мають високий теоретичний потенціал для медіазнавства і практичну цінність для оновлення змісту навчальних дисциплін у підготовці медійників – від медіаекономіки до цифрової журналістики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Достовірність і переконливість результатів дослідження забезпечуються ґрунтовним опрацюванням наукової літератури, глибоким розумінням стану розроблення проблеми в науковому дискурсі, знанням актуальних світових медіапрактик і тенденцій розвитку сучасних медіаформатів, що спирається на широкий корпус праць українських і зарубіжних учених – 249 наукових джерел, серед яких дослідження масової комунікації, медіасистем і мережевого суспільства; теорії цифрової трансформації, платформізації та конвергенції медіа; наукові розвідки із журналістикознавства й соціальних комунікацій; роботи, присвячені медіатрансформаціям в умовах цифровізації, інформаційних викликів і війни. Особливий сегмент становлять праці з медіаекономіки, політичної економії медіа, дослідження бізнес-моделей, монетизації й фінансової стійкості медіа, що значною мірою визначає специфіку й фокус роботи. Вони сформували концептуальне підґрунтя для аналізу структурних, технологічних та економічних змін сучасних

українських медіа. Підвищує довіру до авторських викладок і використання експертних медіаматеріалів (ГО «Детектор Медіа», Інституту масової інформації, Media Development Foundation (Фундація розвитку медіа, MDF), «Репортери без кордонів», інші).

Автором застосовано перевірені й ефективні кількісні і якісні методи, комплекс яких є логічним і достатньо добре узгодженим із темою дисертації. Використані методи аналізу, синтезу, порівняльно-історичний, кейс-стаді, систематизації, класифікації та моніторингу є взаємодоповнювальними й забезпечують багатовимірний погляд на проблему, глибину, об'єктивність і практичну цінність дослідження.

Структура дисертації класична: вступ, три розділи, висновки, бібліографія та додатки. Вона вдало адаптована до логіки дослідження й визначених у вступі мети й завдань.

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження узгоджені між собою, дають чітке розуміння цільових орієнтирів автора, втілених насамперед у формулюванні предмета дослідження. Проте окремі завдання сформульовані у дещо загальному вигляді, потребують чіткішого визначення методологічних підходів та критеріїв оцінювання.

Вибір емпіричної бази є обґрунтованим, він відображає сучасний зріз української медіаекосистеми, охоплює дуже різні за типом, масштабом та потужністю медіа; різні за територіальним охопленням (національні, регіональні, локальні, гіперлокальні); формою власності та місією; тематичною спрямованістю; форматом поширення контенту (мультимедійні). Не зовсім зрозумілим, однак, є віднесення до категорії гіперлокальних мережеских медіа українського культурного мовника «Ukraine Forever», всеукраїнського культурологічного тижневика «Слово Просвіти» та «Української літературної газети» (додаток В, с. 228).

Розділі I *«Теоретико-методологічні засади дослідження українського медіаринку в умовах глобалізації та світових трансформацій»* формує теоретико-методологічне підґрунтя дослідження, окреслюючи ключові

категорії медіапростору, трансформаційних процесів, медіаекономіки та моделей монетизації. Понятійний апарат має виразний економікоцентричний характер, що відповідає дослідницькому фокусу роботи. Його основу становлять категорії «інформаційний простір», «медіасистема» та «медіаекономіка», доповнені поняттями «економіка уваги», «платформізація» й «медіаконвергенція», які дають змогу пояснити трансформацію бізнес-моделей медіа в умовах цифровізації.

Автор простежує комплексний вплив суспільних, економічних, політико-правових і технологічних чинників на розвиток українського медіаринку у 2020-2025 рр., систематизує виклики та передумови його економічної стійкості й інституційної спроможності в контексті євроінтеграції та забезпечення інформаційної безпеки. Аргументовано показано, що правове регулювання стає не лише механізмом контролю, а й чинником трансформації медіасфери, визначаючи правила конкуренції, вимоги до прозорості та відповідальності в умовах воєнного стану й поширення генеративних технологій.

У Розділі 2 «Функціонування медіа в умовах цифрових трансформацій: світові підходи та українські практики» охарактеризовано поетапну еволюцію моделей функціонування українських медіа в умовах криз (2020-2025) – від реактивного виживання на донатах/грантах до побудови стійких гібридних бізнес-архітектур. Важливим результатом вважаємо обґрунтування дисертантом доцільності переходу до гібридних моделей, які дають можливість медіа збалансувати фінансову стабільність із редакційною незалежністю. Вартісною в науковому плані є авторська класифікація моделей функціонування українських медіа за функціонально-економічною ознакою, що базується на концепції «піраміди стратегій» та адаптованій канві бізнес-моделі (Business Model Canvas). Доведено, що в умовах цифрової трансформації та воєнного часу ефективність медіа залежить від здатності інтегрувати різні джерела доходу – від традиційної реклами та краудфандингу до нативної реклами й пейволів – у цілісну «гібридну» бізнес-архітектуру.

У Розділі 3 «Трансформація українських медіа в кризових умовах (2020–2025 рр.)» на основі емпіричного дослідження окреслено економічні, платформні та контентні трансформації українських медіа в умовах пандемії та повномасштабної війни. Встановлено перехід від традиційних рекламних моделей і сайтоцентричної організації медіа до гібридних моделей монетизації, багатоканальної дистрибуції та мультимедійних цифрових екосистем. Доведено, що ключовими чинниками стійкості медіа стають диверсифікація доходів, грантова підтримка, розвиток спільнотної взаємодії з аудиторією, платформна адаптація контенту та використання нових технологій. Виявлено взаємозв'язки контентної політики, платформізації медіапростору й пошуку нових моделей фінансової стійкості українських медіа в умовах війни.

Висновки дисертанта логічно випливають із наведених емпіричних даних і корелюють із метою й завданнями.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації є системною та концептуальною, відповідає проблематиці сучасних медіадосліджень, забезпечується узагальненням і систематизацією наукових джерел, дотичних до теми дослідження, комплексним осмисленням досліджуваного матеріалу.

Вона виходить за межі простого опису медіаринку, пропонуючи нову теоретичну оптику для розуміння медіа як соціально-економічного інституту в умовах екзистенційних викликів.

К. Бакаєвич достатньо результативно намагається поєднати комунікаційний та медіаекономічний підходи до аналізу трансформації українських медіа. До сильних сторін роботи можна віднести кваліфікування медіа не лише як комунікаційного інституту, а й як економічної системи, що функціонує в умовах цифровізації, платформізації та воєнних викликів. Автору вдалося відійти від традиційного «сервісного» аналізу медіабізнесу, натомість представивши медіасистему як складний механізм, де економічна стійкість корелює із суспільною довірою та соціальною залученістю.

Особливої уваги заслуговує комплексна оцінка трансформацій українських медіа у 2020-2025 рр. із урахуванням економічних, технологічних, соціальних та нормативно-правових чинників

Найбільш оригінальними й науково вагомими результатами роботи є запропонована автором концепція «економіки солідарності» українських медіа як специфічної моделі функціонування медіа в умовах кризових трансформацій, де фінансова підтримка з боку аудиторії є не стільки платою за контент, скільки актом громадянського вибору; аналіз ролі грантового фінансування в умовах війни та класифікація фінансових моделей медіа, що інтегрує економічні показники з інституційними та соціокультурними чинниками, даючи можливість оцінювати життєздатність медіа в умовах цифрової невизначеності.

Окремі висновки й узагальнення є добре адаптованими й підтвердженими даними української медіапрактики тезами, що достатньо широко представлені у світових дослідженнях медіаекономіки (про взаємозв'язок довіри аудиторії та економічної ефективності медіа, вплив монетизації на редакційні практики, а також розвитку гібридних моделей фінансування).

Дисертація належним чином візуалізована – містить 13 рисунків і 2 таблиці, які унаочнюють зміст розділів, стають відправною точкою для міркувань автора.

Повноту викладення основних результатів дисертації в опублікованих працях і рівень апробації висновків і узагальнень автора вважаємо достатніми, оскільки вони оприлюднені в трьох одноосібних статтях у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, одній одноосібній статті в іноземному виданні, одній статті у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection трьох (у співавторстві), у шести працях апробаційного характеру в інших наукових виданнях та збірниках тез і доповідей на наукових конференціях.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Під час опрацювання

дисертації фактів порушення академічної доброчесності і текстових запозичень не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.
Характеризуючи позитивно наукові здобутки дисертанта, доцільно висловити й окремі зауваження й побажання:

1. У роботі на с.190 слушно наголошено, що трансформації українських медіа мають не лише економічний і технологічний, а й контентний вимір, який виявляється у змінах журналістських практик, редакційних пріоритетів та форматів подачі інформації. Водночас поза увагою автора фактично залишився жанровий аспект цих трансформацій. Попри те, що дисертант констатує переорієнтацію редакцій на більш монетизовані формати (інтерв'ю, відеоконтент, подкасти, аналітику, розслідування, довгочити), не з'ясовано, як ці процеси вплинули на жанрову структуру українських медіа, співвідношення інформаційних та аналітичних жанрів, появу гібридних жанрових форм і трансформацію традиційних журналістських жанрів в умовах війни та платформізації медіа. Такий аналіз міг би суттєво поглибити розуміння контентних змін, про які йдеться в дисертації.

2. Дисертація достатньо ілюстрована графічними матеріалами. Водночас запропонована автором типологізація моделей українських медіа, яка є одним із ключових результатів дослідження, представлена переважно у вербальному описі. На наш погляд, було б доцільно її додатково візуалізувати у вигляді схеми із відображенням основних структурних елементів, чинників впливу та взаємозв'язків між ними. Це сприяло б кращому сприйняттю авторської концепції, підвищило б наочність викладення та практичну цінність отриманих результатів.

3. Потребує додаткового уточнення методологічний опис емпіричної частини дослідження. Автор говорить про використання опитування та глибинних інтерв'ю з представниками медіаменеджменту (N=27), однак із тексту роботи не зрозуміло, чи йдеться про 27 учасників інтерв'ю, чи про

сукупну кількість респондентів, залучених до обох дослідницьких процедур. Крім того, результати подано переважно як дані опитування. Така неузгодженість у представленні емпіричної бази дещо ускладнює оцінку репрезентативності та надійності отриманих висновків.

Однак рекомендації й зауваження мають здебільшого уточнювальний і вдосконалювальний характер. Вони не ставлять під сумнів якість та цінність дисертаційного дослідження, а навпаки, свідчать про його потенціал до подальшого розвитку в академічному і прикладному вимірах.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертація К. Бакаєвича «Особливості трансформації українських медіа в сучасному інформаційному просторі» за спеціальністю 061 «Журналістика» (галузь знань 06 – «Журналістика») характеризується актуальністю, науковою новизною, є завершеним самостійним дослідженням, виконаним на належному науковому рівні, містить нові науково обґрунтовані результати, вмотивовані висновки та має практичне значення.

Усе це дає підстави зробити висновок, що дисертація відповідає вимогам спеціальності 061 «Журналістика», наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 №341, а її автор, Бакаєвич Костянтин Олегович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 061 «Журналістика».

Офіційний опонент:

Доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, декан факультету
соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації
Державного податкового університету
Міністерства фінансів України

